

KAPITEL 1 – STRANDVEJSKVARTERET

BEVARINGSVÆRDIER

Introduktion

Idet man forlader Østerbrogade, træder ind på Kildevældsgade og bevæger sig mod Strandvejskvarterets hjerte - den lille grønne plet, hvor stenøjler diskret minder én om en betydningsfuld fortid - oplever man en gradvis ydre såvel som indre forandring. Bebyggelsen, gaden, omgivelserne, rummet - det meste er anderledes her. Her er lavere, roligere og mere intimt. Her er grønnere, smukkere, bedre afstemt. Her er en plan, en sammenhængskraft, en kvalitet, en historie. Sindet falder til ro, og man fristes til at sætte sig på en af de grønne bænke, betragte de smukke bygninger og omgivelser og dagdrømme om fortiden, nutiden og fremtiden. Det er der en særlig grund til.

Strandvejskvarteret - i daglig tale også kaldet Kildevældskvarteret, Svanemøllekvarteret eller Komponistkvarteret - er nemlig en af de mest vellykkede, velbevarede og ikoniske af de byggeforeningskvarterer, der i slutningen af 1800-tallet blev opført i København.

Med stærke social- og sundhedspolitiske ambitioner opførte man dette arkitektonisk gennemtænkte og kulturmiljømæssigt sammenhængende boligkvarter af 393 byggeforeningshuse med indadvendte baghaver, udadvendte forhaver og fælles gader. Man skabte et unikt kulturmiljø af høj arkitektonisk værdi og med en fortællekraft, der dengang, sidenhen og den dag i dag klart resonerer med beskueren, beboerne og de besøgende.

Denne resonerende værdi og fortællekraft har gennem tiden medført en vedvarende og vellykket omsorg for bevarelsen af kvarterets såvel som de enkelte byggeforeningshuses oprindelige komposition, formsprog og udtryk. Den har medført, at ejerforeningen bag kvarteret har udarbejdet og løbende redigeret denne grundige håndbog samt indført en række bestemmelser til beskyttelse af kvarterets umistelige bevaringsværdier.

Den har betydet, at Københavns Kommune allerede i 1993 udarbejdede en stadigt gældende lokalplan for området (Lokalplan nr. 221), og den har medført, at Strandvejskvarteret er udpeget som havende særlig høj bevaringsværdi og som værende et særligt værdifuldt kulturmiljø i Københavns Kommune.

Den er formentlig grunden til at byggeforeningshusene i Strandvejskvarteret er blandt nogle af de mest eftertragtede boliger i København, og den er måske en del af grunden til, at du, læseren, oprindeligt ønskede dig at blive ejer af et af kvarterets gamle, smukke byggeforeningshuse.

Dette kapitel om Strandvejskvarteret Bevaringsværdier har til formål at italesætte og kvalificere hvori denne unikke værdi og fortællekraft består. Til det formål tager kapitlet afsæt i den dansk udviklede SAVE-metode til vurdering af bygningers og kulturmiljøers bevaringsmæssige værdier (se appendix). Hovedfokus er lagt på Strandvejskvarterets og byggeforeningshusenes miljømæssige, kulturhistoriske og arkitektoniske værdi, samt anbefalinger til hvordan disse værdier kan bevares for fremtiden.

Håbet er, at dette kapitel vil overbevise læseren om, eller blot bekræfte vedkommende i, at dette unikke kvarters oprindelige udtryk og elementer er værd at bevare - uanset hvad der står i lokalplaner og juridisk bindende dokumenter.

Kapitlet følger som sagt SAVE-metoden som den overordnede analytiske ramme og lægger som følge heraf indledningsvis ud med en kort, nøgtern beskrivelse af Strandvejskvarteret, dets bygninger og omgivelser. Herefter følger kapitlets hovedafsnit med vurdering af hhv. Strandvejskvarterets miljømæssige, kulturhistoriske og arkitektoniske værdi. Hvert afsnit lægger ud med den overordnede vurdering eller værdisætning, herefter de elementer, der lægges til grund for denne. Herefter gives en kort vurdering af, i hvor høj grad Strandvejskvarterets oprindelige udtryk er bevaret samt bygningernes generelle tilstand. Slutteligt præsenteres en række anbefalinger til, hvordan Strandvejskvarterets værdifulde elementer kan bevares for fremtiden.

Foto: Husejerforeningen

Kvarteret er bygget op omkring den centrale plads og det lille torv på Kildevældsgade, der er områdets hovedgade. Torvet omkranses af symmetrisk placerede huse, der samtidig er lidt større end kvarterets øvrige huse.

Overordnet bygningsbeskrivelse

Strandvejskvarteret omfatter 393 byggeforeningshuse. Byggeforeningshusene er opført og fungerer fortsat som familieboliger, opbygget som rækkehuse med for- og baghaver og placeret i et netværk af primært nord-syd-orienterede, sekundært øst-vest-orienterede gader.

Ved opførelstidspunktet lå kvarteret som en landsby i landlige omgivelser. I dag er omgivelserne urbane, og kvarteret ligger i skel med omkringliggende etagebyggeri.

Byggeforeningshusene omfatter hhv. længhuse, frontkvisthuse og hjørnehuse i 2 1/2 etager med sadeltag, med sadeltagskviste og med tagbelægning af naturskifer.

Bygningskroppene står i gule mursten med profilerede, brændte fuger og er prydet med facadebånd udført i røde mursten. Længehusene er mod tagfod afsluttet med enkle gesimser. Frontkvisthusenes og hjørnehusenes gavle er afsluttet med skarp kant mod skifertagbelægningen. Vinduerne er dannebrogsvinduer placeret ligesom facadedørene i murhuller med buede murstik. I murværket er der forskellige steder udført dekorative blændinger. Sålbænke er ligesom tagene udført i naturskifer. Mod gaden er anlagt små forhaver med lave stakitter.

Miljømæssig værdi

Overordnet værdisætning

I sin helhed fremstår Strandvejskvarterets miljø- og planmæssigt velovervejet, homogent og formålsorienteret: et gennemtænkt, sammenhængende boligkvarter, hvor de enkelte boligenheder med tilhørende for- og baghaver er gensidigt forbundet og tilsammen udgør en fælles social og kulturmiljømæssig enhed. Dette medfører dels, at væsentlige ændringer af bygningslementer i det enkelte byggeforeningshus samt de omkringliggende udearealer vil have betydning for kvarterets samlede miljømæssige udtryk og værdi. Dels at det enkelte hus' eget udtryk og værdi er betinget af bevarelsen af den kulturmiljømæssige enhed, det er en del af.

Strandvejskvarteret fremstår som et plan- og miljømæssigt klart identificerbart og afgrænset boligkvarter på Ydre Østerbro.

Strandvejskvarteret omfatter alle byggeforeningshusene beliggende både nord og syd for Kildevældsgade og ud mod Berggreensgade, H. C. Lumbyes Gade, Heisesgade, Niels W. Gades Gade, Kuhlausgade og Weysesgade. Afgrænsningen udadtil ligger i skel mod boliger i Thomas Laubs Gade, Edvard Griegs Gade, Hornemansgade, Østerbrogade og Landskronagade. Disse skel fremhæver kontrasten mellem den lave byggeforeningsbebyggelse og den omkringliggende etagebebyggelse.

Planmæssigt udfolder kvarteret sig fra et centralt placeret torv med en mindre indhegnet grøn plet med en mindesøjle for initiativtagerne bag Arbejdernes Byggeforening, samt et stort træ i midten. Torvet gennemskæres af den bredere, øst-vest-orienteret hovedgade, Kildevældsgade, med en markant sigtelinje med endepunkt i hhv. Kildevældskirken mod vest og en gul bindingsværksbygning ved Svanemøllen station mod øst.

På den nord-sydlig akse gennemskæres hovedgaden af mindre, parallelt anlagte gader. Her er flertallet af kvarterets huse, med tilhørende forhaver og bagvedliggende smalle gårdhaver, placeret. Mod vest, syd og nord udgør kvarterets perifert placerede huse kvarterets faktiske såvel som visuelle og rumlige afgrænsning.

Mod øst, ved Kildevældsgades begyndelse, er kvarterets huse placeret og orienteret således, at de tilsammen udgør en visio-spatial 'sluse' eller 'indgang', som klart definerer overgangen fra det omkringliggende område.

Miljømæssigt adskiller Strandvejskvarteret sig markant fra det omkringliggende område. Hvor de omkringliggende gader er mere befærdede og præget af højt etagebyggeri, er Strandvejskvarteret rumligt, visuelt og auditivt roligere og mere intimt. Gaderne er smallere, bygningsvolumen mindre og let aflæselig, og byggeforeningshusenes små forhaver med lave stakitter giver kvarteret en landsby-agtig stemning.

Strandvejskvarterets vertikale og horisontale udbredelse fremstår velafstemt og gensidigt komplimenterende. Der er overskuelige kig og klare sigtelinjer, og byggeforeningshusenes formsprog, volumen og udtryk "fortæller den samme historie" som det miljø, de er placeret i.

Kulturhistorisk værdi

Overordnet værdisætning

Strandvejskvarteret kan betegnes som et hovedværk indenfor det tidlige sociale boligbyggeri i Danmark, og kan på den baggrund tilskrives betydelig kulturhistorisk værdi: som et arkitektonisk symbol på den stigende sociale bevidsthed der i 1891 førte til bl.a. revision af Fattigloven og konsolidering af arbejderbevægelsen og socialdemokratismen som en selvstændig politisk magt, og som op igennem det 20. århundrede førte til etablering af den danske velfærdsstat. Bevarelsen af denne kulturhistoriske værdi er betinget af bevarelsen af kvarterets generelle, såvel som det enkelte byggeforeningshus' oprindelige udtryk.

Foto: © Brødrene Barentzen/VISDA

Kildevældsgades centrale plads med en lille indhegning, træer og en obelisk til minde om to af Byggeforeningens stiftere. Herfra er der et fint kik til Kildevælds kirke mod vest og til en af de mange hjørnebutikker, som oprindeligt

Byggeforeningshusene i Strandvejskvarteret er opført af Arbejdernes Byggeforening i årene 1892-1903. Arbejdernes Byggeforening blev med inspiration fra den engelske byggeforeningsbevægelse og på foranledning af arbejderne på Burmeister & Wain skibsværftet etableret i 1865.

Arbejdernes Byggeforening havde som formål at skabe bedre boligforhold til samfundets dårligst stillede samt give dem mulighed for privat ejendomsbesiddelse. Behovet for bedre boligforhold var blevet evident under koleraepidemien i 1853, hvor små usunde og overfyldte boliger med mangelfuld renovation og kloakering medførte hastig smittespredning.

Etablering af byggeforeninger til forbedring af arbejderne boligforhold var således social- og sundhedspolitisk motiveret. Samtidig ønskede man at imødegå politisk radikalisering af arbejderklassen ved at tilbyde dem privat ejendomsbesiddelse med mulighed for opsparing af kapital i egen bolig.

Frederik Böttger var Arbejdernes Byggeforenings arkitekt fra 1874. Han var ansvarlig for opførelsen af nogle af foreningens mest markante, sociale boligprojekter. Alle projekter der i dag står som nogle af Københavns mest ikoniske boligkvarterer: Kartoffelrækkerne på Østerbro, Humleby på Vesterbro og netop Strandvejskvarteret nær Svanemøllen.

Ligesom byggeforeningshusene i de øvrige kvarterer er Strandvejskvarterets huse tegnet i historicistisk stil. Historicismen, også kaldt eklekticismen, er kendetegnet ved lån af stilelementer fra andre tidsperioder og geografiske egne. Den fremkom i en opbrudstid, hvor man reviderede de herskende politiske, sociale og kulturelle

samfundsnormer (jvf. vedtagelsen af grundloven i 1848), og hvor man tilsvarende ønskede et nyt arkitektonisk formsprog, der dels gjorde oprør mod den hidtidige stilmæssigt dogmatiske klassicisme, dels opfattede det arkitektoniske formsprog som en mulighed for at udtrykke specifikke værdier og idealer.

De historicistiske træk kommer i Strandvejskvarteret til udtryk i både byggeforeningshusenes indbyrdes komposition, deres form, udtryk og materialevalg (se mere under afsnittet Arkitektonisk værdi). Endvidere er husene tegnet med afsæt i klassiske danske familiehuse, længehuse eller boder med inspiration fra engelske rækkehusbebyggelser.

Byggeforeningshusenes overordnede funktion er i store træk uændret fra dengang til i dag: de var og er stadig familieboliger. Hvad der har ændret sig væsentligt, er husenes beboersammensætning, den generelle demografiske profil, husenes planmæssige indretning samt kvarterets placering i de omkringliggende omgivelser.

Byggeforeningshusene blev opført i 2 1/2 etager med kvist, så der ud over kvistværelserne i hvert hus var to lejligheder med hver to værelser og et køkken. Husenes oprindelige planløsning havde til hensigt at imødekomme arbejderfamiliernes livsform og økonomiske formåen. Husejerne boede således i stueetagen og nedsatte boligafgiften ved at udleje lejligheden på 1. sal og eventuelt 2. sal/kvistværelserne til andre foreningsmedlemmer. I dag er husenes planløsninger forskellige og ændret efter beboernes behov og levevis. De er typisk beboet af enkelte familier, uddannelses- og indkomstniveauet er højt, og husene er blandt nogle af de mest eftertragtede boliger i København.

Ved dets opførelse var Strandvejskvarteret placeret som en mere eller mindre selvstændig landsby i overvejende landlige omgivelser. I dag er kvarteret som følge af Københavns generelle by-spredning et selvstændigt kvarter, men placeret i et urbant miljø.

Selvom byggeforeningshusenes overordnede funktion står uændret, kan andre funktionshistoriske ændringer aflæses i husene i dag.

Dels ses ændringer i kvarterets hjørnehuses facader, hvor vinduesbrystninger i stueetagen ofte fremstår i nyere mursten. Oprindeligt fungerede de som rum for mindre erhvervsdrivende. I dag er de typisk anvendt til beboelse. Dels er mange af husenes tagflader i dag brudt af moderne ovenlysvinduer. Det vidner på den ene side om, at der i dag stilles større krav om lys i boliger. På den anden side om, at kvistværelserne i dag er fuldt integrerede i den enkelte families samlede boligareal.

Ligesom husene kan aflæses som arkitektoniske symboler på et socialpolitisk projekt, afspejler Strandvejskvarterets øvrige plan og tilrettelæggelse sundheds- og uddannelsespolitiske strømninger kendetegnende for tilblivelsesperioden. Afstanden mellem husrækkerne samt de små for- og baghaver knyttet til de enkelte huse blev efter engelsk forbillede skabt; dels for at muliggøre etablering af små køkkenhaver, der kunne bidrage til de små husholdninger; dels for at give lys og luft. Forhold man i perioden mente var afgørende for at forbedre folkesundheden. Samtidig var der et ønske om at arbejderklassen skulle uddannes i tråd med tidens dannelsesidealer. Dette afspejles bl.a. i gadernes navne, der er opkaldt efter klassiske danske komponister.

Foto: © Brødrene Barentzen/VISDA

Kildevældsgade 4-12 Rytme, variation og sammenhæng i facadekompositionen er skabt af en stram kombination af hjørnehuse, længehuse og frontkvisthuse, hvor overgangen mellem hver hustype markeres af de karakteristiske brandkamme.

Arkitektonisk værdi

Overordnet værdisætning

Som historicistisk boligbyggeri fremstår det enkelte byggeforeningshus såvel som Strandvejskvarteret i sin helhed som velovervejede, præget af kvalitet og arkitektonisk stringens og samspillet mellem detaljer og helhed synes informeret af en overordnet indsigt i og tilbageholdende strategi i forhold til brug af de anvendte og stilistisk set forskellige arkitektoniske virkemidler.

Historicistisk byggeri er ofte blevet kritiseret for unødigt pompøsit og stilforvirring. Det er ikke tilfældet med Strandvejskvarteret. Her er der tale om et yderst intentionelt, vellykket og bevaringsværdigt bygningsværk af høj arkitektonisk værdi.

Strandvejskvarterets huse er opført i typisk historicistisk stil, hvor man har lånt forskellige stilelementer fra forskellige historiske perioder og geografiske egne. Således har byggeforeningshusene i Strandvejskvarteret i deres komposition, i deres udtryk og i deres form aftryk fra klassisk dansk længehus-byggeri, præget af typisk engelsk rækkehusbebyggelse og sidst ses sporbare stilelementer fra både neo-byzantinsk arkitektur, "schweizerstil", gotik, klassicisme og mellemamerikansk tempelbyggeri.

Kompositorisk bærer husrækkerne i Strandvejskvarteret præg af en markant vertikal og horisontal seriel symmetri, hvor enkelte huse adskiller sig fra de resterende ved dels at være trukket frem i facadeforløbet, dels ved at være udført

med frontkviste. Dette arkitektoniske greb medfører på den ene side et levende, rytmisk varierende facadeforløb, på den anden side at facadeforløbenes samlede komposition går op, uden at nogen huses form og proportioner kompromitteres.

Rytme, variation og sammenhæng i facadekompositionen er skabt af en stram kombination af hjørnehuse, længehuse og frontkvisthuse, hvor overgangen mellem hver hustype markeres af karakteristiske brandkamme. Brandkammene, der adskiller de store skiferbelagte tagflader, er ligesom husenes skorstenspiber både funktionelle, dekorative og en central del af kvarterets arkitektoniske udtryk.

Formmæssigt fremstår byggeforeningshusene både enkeltvis såvel som indbyrdes velproportionerede, men samtidig formmæssigt hierarkiske og udtryks- og stil-mæssigt kontrasterende.

Længehusene er i deres bygningsvolumen og form mere ydmyge og klart refererende til dansk bode- eller længehus-byggeri og engelsk rækkehusbyggeri. Deres tagflader er brudt af små kviste med tagudhæng, udført i træ og med fint udskårne spær-fodder og dekorative "schweizerstil"-elementer ved tagryggen. Udover deres funktion som lysindfald i de små kvistlejligheder, kan de aflæses som dels et tidstypisk dekorativt virkemiddel, dels en hyldest til håndværksmæssig kunnen, dels et symbol på en idealisering af det sunde, lyse og landlige liv, man i tiden mente fandtes i alpelandene, og med byggeforeningshusene ønskede at tilbyde københavnske arbejderfamilier (jvf. afsnittet om kulturhistorisk værdi).

Modsat længehusene fremstår frontkvisthuse og hjørnehuse mere massive og karakteristisk neo-byzantinsk kirkelige eller mellemamerikansk tempelagtige i deres formsprog. Frontkviste og hjørnehusenes gavle aflæses markant knejsende og det savtakkede og med røde mursten markerede murværk synes på den ene side orientalsk og kirkeligt refererende, på den anden side skelende til mellemamerikanske tempelbyggerier som f.eks. Chichén Itza i Mexico.

Udtryksmæssigt er byggeforeningshusene med deres mange og rytmisk og taktfast placerede facadedøre og dannebrogsvinduer både stringente, men også inviterende og åbne. I frontkvist- og hjørnehusene er de øverste vinduer udført med buede overkarme og -rammer, der følger murværket. Med få undtagelser er der alle andre steder indsat rektangulære vinduer i de buede murhuller.

I mange facader er de oprindelige, slanke og i forholdet mellem karm og ramme velproportionerede vinduer bevaret. Her har husene i højere grad end hvor vinduerne er skiftet ud, bevaret deres autentiske, originale udtryk. Under vinduerne er der sålbænke udført i skifer, der spejler husenes tagflader.

Facaderne fremstår enkle og er murede op i kul-brændte, maskinproducerede gule mursten med profilerede, brændte fuger. De i farven svagt changerende mursten og de profilerede fuger bidrager til at gøre facaderne "levende", og giver dem en svag relief-virkende stofflighed.

Facaderne er ydermere prydet med vandrette røde murstensbånd, der dels løber tværs over facaderne i hver etage, dels som nævnt følger kanten af frontkvistene. Disse facadebånd bryder monotonien i det gule murværk og skaber samtidig let aflæselige optegninger af husenes tiltænkte inddeling, formsprog og volumen.

Husene er generelt af høj materialekvalitet, og de veludførte buede murede stik over vinduer og døre vidner om tilstedeværelsen af og fokus på håndværksmæssig kunnen.

Der er mange eksempler på blændinger over både døre og vinduer. Blændinger er flade nicher i murværket, der kan vidne om et vindue eller en dør, der er muret til, men oftest er der tale om et dekorativt element. Nogle steder er der tale om tre aflange udstik, der forekommer at spejle gotisk prydnings. Andre steder er blændingerne cirkulære, pudsede flader, der er mere klassicistiske i deres udtryk.

Husenes tagflader er udført i naturskifer, som i tiden var et meget anvendt tag-materiale. Det var billigt, nemt tilgængeligt og holdbart, samtidig med at det muliggjorde en skarp afslutning af tagfladen i mødet med murværket. En skarphed, der fremstår velovervejet og meget klar på de hjørnehuse og frontkvisthuse, hvor der ikke senere er monteret moderne fodblik/drypnæser i aluminium eller zink. I modsætning til frontkvist- og hjørnehusene er murværket i længehusene prydet med enkle murede gesimser.

Originalitet

I sin helhed fremstår Strandvejskvarteret som velbevaret i sit oprindelige formsprog og med sit oprindelige udtryk - både miljømæssigt og arkitektonisk. Der er overordnet set ikke foretaget væsentlige ændringer af facadeforløbene og hvor der er - f.eks. ved opsætning af altaner - er det i det store hele gjort med respekt for det oprindelige udtryk. Ved enkelte i et bevaringsmæssigt perspektiv sårbare bygningselementer er der dog nogle opmærksomhedspunkter:

- 1) I mange tagflader er der indsat moderne ovenlysvinduer uden hensyntagen til hverken overordnet symmetri eller det oprindelige arkitektoniske og kulturhistoriske udtryk;
- 2) Mange steder er de små kviste på længehusenes tage markant ændret fra deres oprindelige udtryk, både i form og materialevalg;
- 3) I mange mure er der i forbindelse med udbedringer eller opmuring af f.eks. vinduesbrystninger anvendt forkerte mursten og/eller forkert profilerede, ikke-profilerede, forkert indfarvede eller for store fuger;
- 4) Mange vinduer og døre er udskiftet til nye uden hensyntagen til det overordnede udtryk, de originale ramme- og karmproportioner, materialer og placering i mur-hullerne

Tilstand

Overordnet set fremstår bygningerne i Strandvejskvarteret som velholdte, om end ikke altid dogmatisk vedligeholdt på en måde, der værner om bygningernes bevaringsværdier.

Anbefalinger

På baggrund af ovenstående miljømæssige, kulturhistoriske og arkitektoniske værdisætning anbefaler Center for Bygningsbevaring følgende bevaringsmæssige tiltag:

Facader:

Den sirligt murede facade med de gule og røde kulbrændte maskinsten står meget velbevaret og præcist. De let changerende mursten og profilerede fuger gør murværket levende, og giver det et svagt reliefvirkende udtryk. Murværket er homogent igennem hele bebyggelsen og den mindste diversitet vil træde kraftigt frem. Facaderne er underlagt en stram komposition og et specifikt mønster, som er særdeles sårbart over for at blive brudt af sten eller fuger i divergerende stoflighed, farver og størrelser.

Bevaringstiltag

Center for Bygningsbevaring anbefaler, at udbedringer i murværk udføres i overensstemmelse med det oprindelige udtryk og med samme type sten og fuger som de eksisterende facader. Det samme gælder alle detaljer i murstik over vinduer og døre, gesimser, nicher, pudsede tilbagetrækninger, og hvor der er anvendt special-sten.

Døre og vinduer

Døre og vinduer fungerer som øjenfang og er afgørende for bygningernes udtryk. Hvis profiler og dimensioner ændres fra det originale element, vil det dels ændre den enkelte bygnings udtryk, dels bryde med husrækkens overordnede harmoni. Det er derfor væsentligt, at øjnene mødes af de detaljer, der naturligt passer til bygningens alder, arkitektur, byggestil og kulturhistorie. Overordnet udtryk, ramme og karmdimensioner, glastype, hængsel-detalyer og placering i facaden er her afgørende. Ligeledes er vinduer og døres taktfaste placering i facaderne af stor betydning for bygningens formsprog og udtryk.

Bevaringstiltag

Center for Bygningsbevaring anbefaler, at originale vinduer og døre så vidt muligt bevares. Eventuel isolering af vinduer bør foretages indefra med koblede ruder eller etablering af forsatsvinduer. Hvis der allerede er skiftet vinduer og/eller døre, men disse trænger til udskiftning, bør de udskiftes til nye med samme dimensioner og profiler som de originale elementer og placeres fire centimeter fra facadekanten og med 15 mm omkringliggende fuge (for detaljer, se appendix i denne håndbog).

Center for Bygningsbevaring anbefaler, at der aldrig laves nye murhuller og placeres nye vinduer og døre i facaderne.

Tag

Byggeforeningshusenes store naturskifertage har en væsentlig betydning for bygningernes originale udtryk og formsprog. Dels vidner de om en kulturhistorisk periode, dels fungerer de som et stilistisk greb, der fremhæver de murede facaders afslutning, dels bidrager de til at skabe facadeforløbenes stramme, symmetriske komposition. Placering af ovenlysvinduer uden hensyntagen til placering i den overordnede symmetri, samt vinduernes ofte meget moderne formsprog og materialitet vil medføre en afvigelse fra nogle af byggeforeningshusenes væsentligste bevaringsmæssige elementer. Ligeledes vil montage af moderne fodblik/drypnæser ved gavle bryde med husenes oprindelige arkitektoniske idé.

Bevaringstiltag

Center for Bygningsbevaring anbefaler, at der isættes færrest mulige ovenlysvinduer i tagfladerne, men såfremt de isættes, da placeres efter bygningernes originale vertikale og horisontale symmetri, og at der kun isættes ovenlysvinduer med slanke profiler i støbejern eller om nødvendigt imitation af samme.

Center for Bygningsbevaring anbefaler, at man helt undlader at montere fodblik/drypnæser ved mødet mellem tag og murværk. Såfremt udbedringer eller udskiftning af naturskifertage udføres korrekt, er de overflødige og har ingen teknisk funktion.

Kviste på længehuse

De små kviste på længehusene er udført med klare stilistiske referencer til den under den historicistiske periode meget udbredte "schweitzer-stil", hvor man tilførte bygningsværker dekorative, romantiske ornament. På de små kviste er der tale om sirligt udført tømmerhåndværk af væsentlig kulturhistorisk værdi, der vidner om den brydningstid, byggeforeningshusene blev opført i.

Bevaringstiltag

Center for Bygningsbevaring anbefaler, at kvistenes udtryk fastholdes, og at eventuel udbedring af træværk udføres af håndværkere med viden om og kompetencer indenfor ornamentet, historicistisk tømmerhåndværk. Der hvor kvistene allerede er ændret, bør de om muligt tilbageføres til deres originale form.

Skorstenspiber og brandkamme

Skorstenspiber og brandkamme indgår dels som funktionelle og dekorative bygningselementer, dels som en del af facadeforløbenes stramme komposition. Fjernes de, vil det være meget tydeligt for bygningernes samlede udtryk og medføre et brud med bygningernes oprindelige arkitektoniske idé.

Bevaringstiltag

Center for Bygningsbevaring anbefaler at brandkamme og skorstenspiber til enhver tid bevares og udbedres i overensstemmelse med deres originale form. Såfremt skorstenene ikke benyttes, bør et eventuelt ønske om nedtagning inde i husene medføre etablering af ophæng og bevaring af de originale skorstenspiber.

Udendørsarealer

Udendørsarealerne mellem husrækkerne har stor betydning for Strandvejskvarterets miljømæssige værdi, ligesom de afspejler de social-, uddannelses- og sundhedspolitiske motiver, der var årsag til byggeforeningshusenes opførelse.

Bevaringstiltag

Center for Bygningsbevaring anbefaler at udendørsarealerne bibeholdes med lave stakitter og små grønne for- og baghaver. Det anbefales ydermere, at alt yderligere bebyggelse undlades eller udføres diskret.